

Dreptul de acces la justiție din perspectiva actualului sistem de taxe judiciare de timbru în materie succesorală

*Bogdan-Alex Arghir,
judecător stagiar,
Judecătoria Vălenii de Munte*

Fundamental guarantee for the effective exercise of rights and freedoms of individuals, and an instrument for the rule of law, the right to a court is a sine qua non condition for the organization and functioning of a democratic judicial system.

Taking into account Romania's multiple convictions to the ECHR regarding the right of access to court in terms of stamp duty, the topic which I have chosen for this juridical study is likely to seem antiquated, at first sight.

Nevertheless, relatively recent amendments to Law no. 146/1997 on stamp duty are meant to recall into question the issue of the right to a court.

Thus, in present, an inheritance action lodged before the court shall be subjected to the following taxes: 50 lei for establishing the inheritor quality, 3 % of the inheritance value for establishing the inheritance estate and 3 % of the inheritance value for dividing the inheritance, according to art. 3 point c of Law no. 146/1997.

Moreover, the same duty taxes are required for issuing a certified copy of a judgment rendered in an inheritance action.

Taking into consideration the present stamp duty system concerning inheritance actions, I consider that the Romanian Government infringed the right to a court, right enshrined in art. 6 § 1 of the Convention and in art. 21 of the Romanian Constitution, failing to strike a fair balance between the means employed and the aim pursued.

1. Considerații introductive

Luând în considerare multiplele condamnări ale României la Curtea Europeană a Drepturilor Omului în ceea ce privește dreptul de

acces la instanță din perspectiva taxelor judiciare de timbru, subiectul pe care am înțeles să-l abordăm pare vetust, însă numai la prima vedere.

În acest sens, recente modificări

**Instituirea unei restricții
financiare pentru eliberarea
copiei legalizate de pe o hotărâre
judecătorească pronunțată în
partaj succesoral a adus atingere
dreptului de acces la justiție,
rupând justul echilibru care
trebuie să dăinuie între
mijloacele folosite și scopul
urmărit.**

aduse Legii nr. 146/1997¹⁸⁵, privind taxele judiciare de timbru au menirea de a readuce în discuție problematica accesului la justiție, motiv pentru care am decis să realizăm prezentul studiu.

Astfel, prin Legea nr. 276/2009¹⁸⁶, privind aprobarea O.U.G. nr. 212/2008 pentru modificarea și completarea Legii nr. 146/1997, au fost aduse modificări, printre altele, art. 3 lit. c și art. 8¹.

În prezent, o acțiune în justiție formulată în materie succesorală prin care se solicită stabilirea calității de moștenitor, stabilirea masei successorale, precum și ieșirea din indiviziune se taxează după cum urmează: primul capăt de cerere - 50 lei/moștenitor, al doilea capăt de cerere - 3% la valoarea masei successorale, iar cel de-al treilea capăt de cerere - 3% la valoarea masei partajabile, conform art. 3 lit. c din Legea nr. 146/1997.

Totodată, cererile pentru eliberarea de către instanțele judecătorești de copii de pe hotărârile judecătorești, cu mențiunea că sunt definitive și irevo-

cabile, prin care se stabilesc calitatea de moștenitor, masa succesorală, cotele și bunurile ce revin fiecărui moștenitor, dacă nu s-a plătit taxa de timbru pentru efectuarea procedurii successorale notariale, se taxează tot potrivit art. 3 lit. c din Legea nr. 146/1997, astfel cum prevede art. 8¹ alin. 1 din același act normativ.

Studiul de față va încerca să analizeze compatibilitatea dispozițiilor legale evocate mai sus cu principiile stabilite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în materia dreptului de acces la justiție, astfel încât să putem aprecia dacă statul român și-a îndeplinit sau nu obligația de a veghea ca legislația sa internă să fie compatibilă cu prevederile Convenției, dat fiind faptul că dispozițiile Convenției Europene a Drepturilor Omului se impun tuturor autorităților statelor contractante, inclusiv puterii legislative¹⁸⁷.

În final, vom proceda la prezentarea și analizarea jurisprudenței instanțelor naționale cu privire la problema în discuție, căci echitatea, publicitatea și celeritatea procedurii nu ar avea niciun sens în lipsa dreptului de acces la judecător¹⁸⁸.

2. Liberul acces la justiție. Aspecte generale

Garanție fundamentală pentru exercitarea efectivă a drepturilor și libertăților persoanei, precum și instrument al statului de drept¹⁸⁹, liberul

¹⁸⁵ Publicată în M.Of., Partea I, nr. 173/29.07.1997.

¹⁸⁶ Publicată în M.Of., Partea I, nr. 482/13.07.2009.

¹⁸⁷ C. Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului, Comentariu pe articole, vol. I. Drepturi și libertăți*, Ed. All Beck, București, 2005, p. 99.

¹⁸⁸ D. Bogdan, *Procesul civil echitabil în jurisprudența CEDO, vol. I Accesul la justiție*, București, 2009, hotărârea CEDO din 21 februarie 1975 în cauza *Golder c. Regatului Unit al Marii Britanii*, p. 5.

¹⁸⁹ J. F. Renucci, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 357;

acces la justiție reprezintă o condiție *sine qua non* pentru organizarea și funcționarea unui sistem judiciar democratic.

Principiu cu valoare constituțională, conform art. 21 din Constituția României¹⁹⁰, accesul liber la justiție este conceput ca fiind dreptul oricărei persoane de a se putea adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime, exercitarea acestui drept neputând fi îngrădită prin nicio lege.

Însă dreptul de acces la instanță cunoaște și o protecție internațională. În acest sens, coroborând dispozițiile art. 11 alin. 2 din Legea fundamentală, conform căruia tratatele ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern, cu cele ale art. 20 din același act normativ, potrivit căruia interpretarea și aplicarea drepturilor și libertăților cetățenești se fac în concordanță cu prevederile tratatelor internaționale la care România este parte și că reglementările internaționale din domeniul drepturilor omului, cuprinse în tratatele ratificate de România, au prioritate față de reglementările interne în cazul în care între ele există neconcordanțe, rezultă că în ordinea noastră internă Convenția¹⁹¹ a dobândit aplicabilitate directă. Dar prevederile Convenției nu pot fi interpretate și aplicate în mod corect decât prin raportare la

jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, motiv pentru care se recunoaște și acesteia caracterul direct aplicabil¹⁹².

Dreptul de acces la justiție este atât de evident, încât nici nu a fost consacrat în mod expres de către Convenție, în cauza **Goldner c. Regatului Unit al Marii Britanii** Curtea europeană fiind pusă pentru prima dată în situația de a trebui să răspundă la întrebarea dacă art. 6 par. 1 din Convenție¹⁹³ doar garantează dreptul la un proces echitabil sau recunoaște și dreptul oricărei persoane de a avea acces la o instanță judecătorească.

Astfel, instanța europeană a statuat, cu valoare de principiu, că art. 6 par. 1 din Convenție garantează fiecărei persoane dreptul la un tribunal, căci ar fi de neconceput ca acest text să descrie în detaliu garanțiile procedurale acordate părților într-o acțiune civilă în curs și să nu protejeze singurul lucru care în realitate permite punerea lor în valoare, respectiv dreptul la un tribunal, accesul la justiție. Totodată, referindu-se la principiul preeminenței dreptului, Curtea de la Strasbourg a concluzionat că dreptul de acces la o instanță constituie un element inerent garanțiilor consacrate de art. 6 din Convenție¹⁹⁴.

Cât privește modalitățile concrete prin care o persoană își poate exercita

¹⁹⁰ Republicată în M.Of., Partea I, nr. 767/31.10.2003.

¹⁹¹ Convenția a fost ratificată de către România prin Legea nr. 30/18.05.1994, publicată în M.Of., Partea I, nr. 135/31.05.1994.

¹⁹² C.L. Popescu, *Protecția internațională a drepturilor omului – resurse, instituții, proceduri*, Ed. Lumina Lex, București, 2000, p. 270.

¹⁹³ Art. 6 din Convenție nu prevede, în mod expres, dreptul de acces la justiție. Textul paragrafului 1, care a permis crearea, pe cale

de interpretare, a acestui drept, are următoarea redactare: „Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa (...)”;

¹⁹⁴ D. Bogdan, *op. cit.*, p. 5.

dreptul de acces la justiție, Legiuitorul a prevăzut: cererea de chemare în judecată (art. 109 C.pr.civ.), cererile privind exercitarea căilor ordinare și extraordinare de atac împotriva hotărârilor judecătorești (apelul – art. 282 C.pr.civ., recursul – art. 299 C.pr.civ., contestația în anulare – art. 317 și art. 318 C.proc.civ, revizuirea – art. 322 C.pr.civ.), precum și cererile privind faza de executare a unei hotărâri judecătorești, ca parte a procesului civil.

Acest mod de reglementare al dreptului de acces la justiție este în concordanță cu abordarea europeană a aceluiași concept, căci, în accepțiunea Convenției, exercitarea dreptului de acces la justiție presupune tocmai asigurarea accesului oricărei persoane la un tribunal instituit de lege, adică garantarea unei proceduri judiciare în fața căreia să se poată realiza, efectiv, acest drept¹⁹⁵. De asemenea, evidențiem că mijloacele concrete de asigurare a accesului liber la justiție sunt lăsate de Convenție la latitudinea statelor care au ratificat-o, devreme ce prin art. 6 par. 1 nu s-au prevăzut expres alte asemenea mijloace.

Ca atare, dispozițiile din dreptul intern referitoare la modurile de sesizare a instanțelor judecătorești sunt pe deplin aplicabile, dar aceasta nu înseamnă dreptul de acces la toate structurile judecătorești - judecătorii, tribunale, curți de apel, Înalta Curte de Casație și Justiție - și nici la toate căile de atac prevăzute de lege - apel, recurs, contestație în anulare, revizuire,

deoarece, așa cum a hotărât Plenul Curții Constituționale prin decizia nr. 1 din 8 februarie 1994¹⁹⁶, prin lege pot fi instituite reguli deosebite, în considerarea unor situații deosebite.

Asemenea reguli întâlnim, de pildă, în materia apelului civil, unde, prin art. 282¹ C.pr.civ., sunt reglementate categoriile de hotărâri judecătorești care, prin raportare la obiectul cererilor în care au fost pronunțate, sunt exceptate de la această cale de atac, ori în materia hotărârilor de strămutare a pricinilor civile, care nu sunt supuse niciunei căi de atac, potrivit art. 40 alin. 4 C.pr.civ.

Fără a urmări prezentarea exhaustivă a principiilor stabilite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în materia dreptului de acces la justiție, precizăm faptul că este unanim acceptat că dreptul de acces la un tribunal nu este un drept absolut¹⁹⁷, ci unul care poate implica anumite limitări, cum ar fi taxele judiciare de timbru.

De altfel, Curtea Constituțională a României a fost chemată de nenumărate ori să se pronunțe cu privire la constituționalitatea dispozițiilor privind taxele judiciare de timbru prin raportare la liberul acces la justiție.

Astfel, prin decizia nr. 1587 din 19 noiembrie 2009¹⁹⁸, reluând bogata sa jurisprudență¹⁹⁹ în această materie, Curtea Constituțională a statuat că accesul liber la justiție nu înseamnă gratuitate. Nicio dispoziție constituțională nu interzice stabilirea taxelor de timbru în justiție, fiind justificat ca persoanele care se adresează autorităților

¹⁹⁵ R. Chiriță, *Dreptul la un proces echitabil*, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 136.

¹⁹⁶ Publicată în M.Of., Partea I, nr. 69/16.03.1994.

¹⁹⁷ C. Bîrsan, *op. cit.*, p. 461.

¹⁹⁸ Publicată în M.Of., Partea I, nr. 65/28.01.2010.

judecătorești să contribuie la acoperirea cheltuielilor prilejuite de realizarea actului de justiție. Regula este cea a timbrării acțiunilor în justiție, excepțiile fiind posibile numai în măsura în care sunt stabilite de legiuitor. Cheltuielile ocazionate de realizarea actului de justiție sunt cheltuieli publice, la a căror acoperire, potrivit art. 56 din Constituție, cetățenii sunt obligați să contribuie prin impozite și taxe, stabilite în condițiile legii.

Cu toate acestea, modificările aduse art. 3 lit. c și, în special, art. 8¹ din Legea nr. 146/1997, necesită o analiză mai aprofundată pentru a verifica dacă sunt de natură a conduce la o încălcare a dreptului de acces la un tribunal, situație în care am putea asista la un reviriment de jurisprudență din partea Curții Constituționale.

3. Modificările recente privind taxele judiciare de timbru

Subliniem că vom trata doar modificările care au o legătură indisolubilă cu subiectul în discuție. În acest sens, în prezent, potrivit art. 3 lit. c din Legea nr. 146/1997, acțiunile și cererile neevaluabile în bani se taxează astfel:

- stabilirea calității de moștenitor - 50 lei/moștenitor;
- stabilirea masei succesoriale - 3% la valoarea masei succesoriale;
- cereri de partaj - 3% la valoarea masei partajabile.

Separat de aceste taxe, dacă părțile contestă bunurile de împărțit, valoarea

acestora sau drepturile ori mărimea drepturilor coproprietarilor în cadrul cererilor de mai sus, taxa judiciară de timbru se datorează de titularul cererii la valoarea contestată în condițiile art. 2 alin. 1 din același act normativ..

Redăm pentru o privire de ansamblu motivarea reținută în raportul²⁰⁰ Comisiei juridice, de disciplină și imunități din cadrul Camerei Deputaților, organism care a fundamentat modificările anterior menționate: „taxele judiciare de timbru pentru cererile prevăzute la lit. c nu trebuie să fie mai mici decât taxele notariale, pentru a nu determina o migrație spre instanțele de judecată a cererilor care se pot rezolva pe cale necontencioasă. Părțile trebuie să apeleze la instanțele de judecată numai în cazul neînțelegerilor dintre ele și nu pentru considerentul că procedura judiciară ar fi una mai puțin oneroasă. În caz contrar, instanțele vor fi supra-solicitate cu astfel de cereri, riscând să intre într-un blocaj al activității”.

Menționăm totuși că din prevederile art. 77¹ alin. 3 din Legea nr. 571/2003, privind Codul fiscal²⁰¹ rezultă că pentru transmisiunea dreptului de proprietate și a dezmembrămintelor acestuia cu titlul de moștenire nu se datorează niciun impozit, dacă succesiunea a fost dezbătută și finalizată în termen de 2 ani de la data decesului autorului succesiunii. În cazul nefinalizării procedurii succesoriale în termenul prevăzut mai sus, moștenitorii datorează un impozit de 1% calculat la valoarea masei succesoriale.

¹⁹⁹ Decizia nr. 421/10.04.2008, publicată în M.Of., Partea I, nr. 344/5.05.2008; Decizia nr. 354/5.07.2005, publicată în M.Of., Partea I, nr. 771/24.08.2005.

²⁰⁰ Raportul este disponibil pe site-ul Camerei

Deputaților, la adresa http://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck.proiect?idp=9880.

²⁰¹ Publicată în M.Of., Partea I, nr. 927/23.12.2003, cu modificările și completările ulterioare,

De asemenea, H.G. nr. 24/2004²⁰², pentru aprobarea normelor metodologice de aplicare a Legii nr. 571/2003, prevede, prin intermediul art. 151⁴, că în cazul procedurii succesorale se aplică următoarele reguli: [...] c) în situația în care succesiunea legală sau testamentară este dezbătută și finalizată prin întocmirea încheierii de finalizare a succesiunii în termen de 2 ani de la data decesului autorului succesiunii, nu se datorează impozit. Nu se datorează impozit nici în situația în care, după finalizarea succesiunii, se solicită certificat de moștenitor suplimentar și se întocmește încheierea finală suplimentară înainte de expirarea termenului de 2 ani; [...] d) în cazul finalizării succesiunii prin întocmirea încheierii finale după expirarea termenului de 2 ani, moștenitorii datorează impozitul de 1% prevăzut în art. 77¹ alin. 3 din Codul fiscal; [...] g) impozitul se calculează și se încasează la valoarea proprietăților imobiliare cuprinse în masa succesoră.

Masa succesoră, din punct de vedere fiscal și în condițiile art. 77¹ alin. 1 și 3 din Codul fiscal, cuprinde numai activul net imobiliar. În scop fiscal, prin activul net imobiliar se înțelege valoarea proprietăților imobiliare după deducerea pasivului succesoră corespunzător acestora. În pasivul succesiunii se includ obligațiile certe și lichide dovedite prin acte autentice și/sau executorii, precum și cheltuielile de înmormântare până la concurența sumei de 1.000 lei, care nu trebuie dovedite cu înscrisuri. În cazul în care în activul succesoră se cuprind și bunuri mobile, drepturi de creanță, acțiuni, certificate de acționar etc., se

va stabili proporția valorii proprietăților imobiliare din totalul activului succesoră, iar pasivul succesoră se va deduce din valoarea bunurilor mobile, respectiv imobile, proporțional cu cota ce revine fiecăreia din categoriile de bunuri mobile sau imobile. După deducerea pasivului succesoră corespunzător bunurilor imobile, din valoarea acestora se determină activul net imobiliar reprezentând baza impozabilă.

În reglementarea anterioară, taxa de timbru datorată avea un quantum fix, de 19 lei, pentru fiecare capăt de cerere.

Totodată, art. 8¹ din Legea nr. 146/1997 are, în prezent, următorul conținut: Cererile pentru eliberarea de către instanțele judecătorești de copii de pe hotărârile judecătorești, cu mențiunea că sunt definitive și irevocabile, prin care se stabilesc calitatea de moștenitor, masa succesoră, cotele și bunurile ce revin fiecărui moștenitor, dacă nu s-a plătit taxa de timbru pentru efectuarea procedurii succesorale notariale, se taxează potrivit dispozițiilor art. 3 lit. c (alin. 1). După plata taxelor succesorale, eliberarea de noi copii de pe hotărârile judecătorești prevăzute la alin. 1 se taxează cu 2 lei (RON) în anul 2006 și în anul 2007 (alin. 2).

Precizăm că O.U.G nr. 12/1998, privind taxele de timbru pentru activitatea notarială, aprobată și modificată prin Legea nr. 122/1998, cu modificările și completările ulterioare, a fost abrogată prin Legea nr. 343/2006, care a completat și modificat Legea nr. 571/2003.

²⁰² Publicată în M.Of., Partea I, nr. 112/06.02.2005, cu modificările și completările ulterioare,

În reglementarea anterioară, cuantumul taxei judiciare de timbru se calcula potrivit Codului fiscal, respectiv 1 % din valoarea masei succesoriale.

4. Compatibilitatea actualului sistem de taxe judiciare de timbru în materie succesorală cu dreptul de acces la un tribunal

Atât prin hotărârea pilot în materia dreptului de acces la un tribunal, respectiv hotărârea pronunțată în cauza **Golder c, Regatul Unit al Marii Britanii**, cât și printr-o jurisprudență constantă, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că acest drept nu este absolut. Mai precis, s-a reținut că, fiind vorba despre un drept pe care Convenția îl recunoaște, fără însă a-l defini, rămâne loc, dincolo de limitele ce-i circumscriu conținutul, pentru restrângeri admise implicit.

Într-o altă decizie²⁰³, Curtea admite că dreptul de acces la un tribunal, prin însăși natura lui, este reglementat de către stat, reglementare ce poate fi variabilă în timp și spațiu, în funcție de nevoile și resursele comunității și ale indivizilor. Pe măsura dezvoltării jurisprudenței sale în materie, instanța europeană a adus importante precizări cu privire la principiul formulat. Aceste precizări au o semnificație deosebită pentru ca instanța europeană să poată verifica modul în care statele își îndeplinesc obligația de a asigura exercitarea concretă și efectivă a dreptului la un tribunal.

Astfel, instanța europeană a arătat că statele contractante dispun, în această materie, de o anumită marjă

de apreciere. Cu toate acestea, Curtea este în măsură să decidă, ca ultimă instanță, cu privire la respectarea exigențelor Convenției, ea însăși trebuind să se convingă de faptul că limitările aplicate de statele contractante nu restrâng accesul individului la un tribunal, în așa măsură încât dreptul în discuție să fie atins în însăși substanța sa. Totodată, pentru a fi compatibile cu dispozițiile art. 6 par. 1 din Convenție, Curtea a statuat că asemenea limitări trebuie să urmărească un scop legitim și să existe un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit.

Dar, în continuare, instanța europeană a subliniat că, deși ea este competentă să decidă în ce măsură limitările aduse dreptului la o instanță se conciliază sau nu cu dispozițiile Convenției, totuși nu are calitatea să substituie aprecierii făcute de autoritățile naționale o altă apreciere privitoare la ceea ce ar putea reprezenta o mai bună politică în acest domeniu²⁰⁴.

În general, efectivitatea dreptului de acces la un tribunal impune ca exercițiul lui să nu fie afectat de existența unor obstacole sau impedimente juridice ori faptice, de natură să-i pună în discuție însăși substanța sa.

Sub aspectul impedimentelor de fapt de natură să pună în discuție dreptul la un tribunal reținem că instanța europeană a decis mai întâi că un asemenea obstacol poate fi dat de absența unor dispoziții legale privitoare la acordarea asistenței judiciare,

²⁰³ V. Pătulea, *Proces echitabil – Jurisprudența comentată a Curții Europene a Drepturilor Omului*, Institutul Român pentru Drepturile Omului, București, 2007, hotărârea

CEDO din 28 mai 1985 în cauza *Ashingdane c. Regatul Unit al Marii Britanii*, p. 97.

²⁰⁴ V. Pătulea, op. cit., p. 98.

întrucât obligația de a asigura exercițiul lui efectiv impune adoptarea, de către statele contractante, a unor măsuri pozitive în materie, chiar dacă ele rămân libere în a alege mijloacele concrete de realizare a acestui scop.

În acest sens, în cauza **Airey c. Irlandei**²⁰⁵, CEDO a arătat că dreptul fiecărei persoane de a avea acces la justiție se completează cu obligația statului de a facilita accesul, astfel încât pentru respectarea acestei exigențe nu este suficientă obligația negativă de a nu împiedica în niciun fel accesul la o instanță, ci, uneori, statele sunt obligate să asigure adevărate drepturi sociale și economice.

De asemenea, în viziunea Curții de la Strasbourg, un alt obstacol în calea dreptului de acces la justiție este reprezentat de fixarea unui quantum excesiv al sumei ce are a fi avansată, potrivit legislației naționale, pentru exercitarea unei acțiuni în justiție, când cel ce intenționează să le exercite este lipsit de resurse financiare²⁰⁶.

Jurisprudența instanței europene în materia încălcării dreptului de acces la o instanță, din perspectiva taxelor judiciare de timbru, este de natură să ne permită extragerea principiilor pe care trebuie să le respecte orice limitare a dreptului în discuție.

Astfel, în cauza **Weissman și alții c. României**²⁰⁷, Curtea europeană a amintit că ea nu a exclus niciodată posibilitatea ca interesele unei bune administrări a justiției să poată justifica impunerea unei restricții financiare în

accesul unei persoane la justiție dar că o asemenea limitare a accesului la justiție nu se împacă cu art. 6 par. 1 din Convenție, decât dacă ea tinde către un *scop legitim* și dacă există un *raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul vizat*.

Constatând mai întâi că suma cerută reclamanților cu titlu de taxă judiciară de timbru a fost excesivă, și luând în considerare stadiul inițial al procedurii, instanța europeană a reținut că această restricție a fost disproporționată, aducând astfel atingere însăși esenței dreptului de acces la justiție.

În cauza **Iorga c. României**²⁰⁸, instanța europeană a reținut mai întâi că cerința de a plăti instanțelor civile o taxă judiciară referitoare la cererile cu care au fost sesizate, nu poate fi considerată o restricție a dreptului de acces la un tribunal care ar fi, în sine, incompatibilă cu art. 6 par. 1 din Convenție.

De asemenea, având în vedere că întinderea taxei judiciare de timbru era stabilită sub forma unui procent din valoarea aflată în litigiu, instanța europeană a reținut că este proporțională cu suma indicată de reclamant, admițând totodată că o asemenea restricție urmărește un scop legitim, respectiv restrângerea chemărilor abuzive în judecată și strângerea de fonduri pentru bugetul justiției.

Un aspect ce merită a fi remarcat este faptul că, în cauza antemenționată, Curtea a realizat o analiză a modalităților procedurale prevăzute în

²⁰⁵ R. Chiriță, *Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Culegere de hotărâri 1950-2001*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, hotărârea CEDO din 09.10.1979, p. 87.

²⁰⁶ Hotărârea CEDO din 28.10.1998 în cauza *Ad't-Mouhoub c. Franței*, disponibilă pe

www.echr.coe.int.

²⁰⁷ Publicată în M.Of., Partea I, nr. 588 din 27.08.2007.

²⁰⁸ CEDO, cauza *Iorga c. României*, hotărârea din 25.01.2007.

dreptul intern referitoare la impunerea și la scutirea taxelor judiciare de timbru, ca măsură pozitivă din partea statului menită să asigure accesul la justiție.

Constatând mai întâi că sistemul național prevedea pentru persoanele care nu dispuneau de resurse suficiente posibilitatea de a obține o scutire de la taxa judiciară de timbru, instanța europeană a reținut că la vremea faptelor, Ministerul Finanțelor era competent să acorde o astfel de scutire. Or, în acea cauză, respectivul minister era parte în procedură și nu prezenta, prin urmare, garanțiile de independență și de imparțialitate necesare pentru a îndeplini cerințele Convenției, iar posibilitatea de a contesta în fața instanței de judecată deciziile ministerului se refereau la modalitățile de stabilire a taxelor judiciare iar nu la cele privind scutirea de la plata taxelor respective.

În final, Curtea de la Strasbourg a constatat că statul român nu și-a îndeplinit obligațiile de a reglementa dreptul de acces la un tribunal într-un mod conform cerințelor art. 6 par. 1 din Convenție și că a depășit astfel marja de apreciere de care dispune în materie.

Într-un mod asemănător a concluzionat instanța europeană în cauzele *Larco și alții c. României*²⁰⁹, *Beian c. României* (nr. 2)²¹⁰ ori *Nemeti c. României*²¹¹, determinând astfel

legiitorul să modifice mecanismul de acordare a scutirilor, reducerilor sau eșalonărilor pentru plata taxei judiciare de timbru, prin trecerea acestor atribuții în sarcina instanțelor de judecată²¹².

Cu toate acestea, prin hotărârile pronunțate în cauzele *Rusen c. României*²¹³, respectiv *Adam c. României*²¹⁴, Curtea a mers mai departe. Astfel, după ce a constatat că reclamanții s-au putut adresa unei instanțe care a statuat asupra cererii de scutire de la plata taxei de timbru, instanța europeană a considerat necesar să examineze dacă aprecierea făcută de instanța națională nu a restrâns dreptul de acces într-o asemenea măsură încât acesta să devină teoretic și iluzoriu.

În acest sens, Curtea a reamintit mai întâi că revine autorităților naționale sarcina de a aprecia elementele de probă prezentate pentru a determina capacitatea reclamanților de a plăti taxele de timbru și că o motivare succintă poate fi uneori suficientă, cu condiția ca instanțele să ia în considerare situația personală a reclamanților.

Deși, de regulă, cu excepția situațiilor în care soluția pare arbitrară, CEDO nu înlocuiește aprecierea făcută de instanțele naționale cu propria apreciere, în ultimele două cauze menționate, instanța europeană a concluzionat că instanțele interne nu par să fi ținut seama suficient de situația

²⁰⁹ CEDO, cauza *Larco și alții c. României*, hotărârea din 11.10.2007, publicată în M.Of., Partea I, nr. 546/06.08.2009.

²¹⁰ CEDO, cauza *Beian c. României* (nr. 2), hotărârea din 07.02.2008, disponibilă pe www.csm1909.ro.

²¹¹ CEDO, cauza *Nemeti c. României*, hotărârea din 01.04.2008, disponibilă pe www.csm1909.ro.

²¹² Prin Legea nr. 195/2004 pentru aprobarea OUG nr. 58/2003, privind modificarea și completarea C.pr.civ., publicată în M.Of., Partea I, nr. 470/26.05.2004, a fost modificată Legea nr. 146/1997, privind taxele judiciare de timbru, în sensul că instanța judecătorească poate acorda scutiri, reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru în condițiile art. 74-81 C.pr.civ.

personală a reclamantilor și nici să fi examinat în mod amănunțit capacitatea lor financiară în scopul de a determina posibilitățile acestora de a achita taxa de timbru. Mai mult, încheierea prin care instanța națională se pronunțase asupra cererii de scutire era definitivă și nu putea fi atacată de persoana interesată. În aceste condiții, instanța europeană a apreciat că statul nu și-a îndeplinit obligația de a garanta reclamantilor accesul la un tribunal.

Ca urmare a faptului că mecanismul național de asistență judiciară a fost pus la îndoială din nou de către instanța europeană, luând în considerare și obligația statului român de a transpune în dreptul intern directiva Consiliului Uniunii Europene 2003/8/CE, Guvernul a adoptat O.U.G. nr. 51/2008, privind ajutorul public judiciar în materie civilă²¹⁵. Prin adoptarea acestui act normativ, care are în vedere că accesul la justiție - expresie a principiilor democratice într-un stat de drept și a supremației legii - trebuie să fie efectiv, iar costurile unei proceduri judiciare nu trebuie să constituie o piedică în încercarea de a apela la justiție pentru realizarea sau apărarea unui drept, justificând, în anumite situații și condiții, susținerea din partea statului, din resurse financiare publice, statul român a creat un mecanism eficient, pe deplin funcțional și care este de natură să îndeplinească standardul CEDO în materie.

În acest sens, potrivit art. 1 din O.U.G. nr. 51/2008, ajutorul public judiciar reprezintă acea formă de

asistență acordată de stat care are ca scop asigurarea dreptului la un proces echitabil și garantarea accesului egal la actul de justiție, pentru realizarea unor drepturi sau interese legitime pe cale judiciară, inclusiv pentru executarea silită a hotărârilor judecătorești sau a altor titluri executorii, iar ca modalitate poate consta în scutiri, reduceri, eşalonări sau amânări de la plata taxelor judiciare prevăzute de lege, inclusiv a celor datorate în fața de executare silită, conform art. 6 lit. d din același act normativ²¹⁶.

Pentru a concluziona, putem spune că o ingerință în dreptul de acces la justiție este permisă dacă: *nu aduce atingere substanței dreptului; urmărește un scop legitim; există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul vizat.*

Însă, există o suprapunere parțială între atingerea adusă substanței dreptului și proporționalitate, astfel încât, atunci când constată atingerea substanței dreptului din alte motive decât ruperea proporționalității, instanța europeană nu mai are nevoie să examineze dacă proporționalitatea a fost sau nu respectată, constatarea atingerii adusă substanței fiind suficientă. Pe de altă parte, dacă se reține că într-o cauză nu a fost respectată proporționalitatea, nu mai este necesar să se examineze dacă lipsa de proporționalitate a adus sau nu atingere substanței, acest lucru nemaifiind necesar, simpla lipsă de proporționalitate încălcând la rândul său art. 6 par. 1 din Convenție²¹⁷.

²¹³ CEDO, cauza *Rusen c. României*, hotărârea din 08.01.2009, disponibilă pe www.ier.ro.

²¹⁴ CEDO, cauza *Adam c. României*, hotărârea din 03.11.2009, disponibilă pe www.echr.coe.int.

²¹⁵ Publicată în M.Of., Partea I, nr. 327/25.04.2008.

²¹⁶ I. Deleanu, *Ajutorul public judiciar. Legislația europeană și română în materie*, Dreptul nr. 8/2008, p. 26.

²¹⁷ D. Bogdan, *op. cit.*, p. 25.

În atare împrejurări, considerăm că există două condiții *sine qua non* pentru ca o ingerință în dreptul de acces la justiție să fie permisă, respectiv să urmărească un **scop legitim** și să existe un **raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul vizat**.

Un aspect esențial ce trebuie evidențiat este reprezentat de faptul că, în conformitate cu o jurisprudență constantă, CEDO a statuat că executarea unei hotărâri judecătorești, indiferent de jurisdicția care a pronunțat-o, trebuie considerată ca făcând parte din proces, în sensul art. 6 din Convenție. Dreptul la un tribunal ar fi fictiv dacă ordinea juridică internă a unui stat contractant ar permite ca o hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă să devină inoperantă, în detrimentul unei părți²¹⁸.

Totodată, dreptul la executarea hotărârii judecătorești reprezintă un corolar al dreptului de acces la justiție, statului revenindu-i obligația de a se dota cu mijloace adecvate și suficiente pentru a asigura respectarea obligațiilor ce-i revin²¹⁹. În consecință, spre exemplu, dacă pentru începerea executării silită sunt solicitate onorarii prea mari de către autorități sau executorul judecătoresc, onorarii pe care reclamantul nu le poate plăti, acest lucru va pune o problemă din punctul de vedere al accesului reclamantului la executarea silită a unei hotărâri judecătorești, deci a accesului la justiție²²⁰.

Cât privește compatibilitatea principiilor antemenționate cu actualul sistem de taxe judiciare de timbru în materie succesorală, reținem mai întâi că cerința *scopului legitim* urmărit de taxele judiciare este îndeplinită. Astfel, având în vedere că întinderea acestor taxe judiciare de timbru este stabilită sub forma unui procent din valoarea aflată în litigiu, instanța europeană a confirmat că acestea privesc buna administrare a justiției și vizează atât descurajarea justițiabililor în formularea unor cereri abuzive, cât și asigurarea de fonduri pentru funcționarea justiției.

Însă trebuie remarcat faptul că într-un litigiu ce are ca obiect partaj succesoral, dacă părțile au neșansa să nu se înțeleagă, vor fi obligate la plata unei taxe judiciare de timbru de 3 ori mai mare decât cea pe care ar fi datorat-o dacă ar fi urmat procedura succesorală notarială.

Dacă este adevărat că taxele judiciare de timbru pentru cererile prevăzute la art. 3 lit. c din Legea nr. 146/1997 nu trebuie să fie mai mici decât taxele notariale, pentru a nu determina o migrație spre instanțele de judecată a cererilor care se pot rezolva pe cale necontencioasă, trebuie să fim de acord că acest quantum nu trebuie să fie nici excesiv, să reprezinte practic o sancțiune pentru justițiabilul care e posibil să fi urmat procedura succesorală notarială, dar să nu fi reușit să o finalizeze.

Sub aspectul existenței unui *raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul vizat*,

²¹⁸ Buletinul CEDO nr. 4/2008, Ed. Hamangiu, hotărârea *Brătulescu c. României* din 17.01.2008, p. 29.

²¹⁹ Idem, hotărârea *Neamțiu c. României* din 24.01.2008, p. 48.

²²⁰ D. Bogdan, op. cit., p. 14.

instanța europeană are în vedere o serie de factori în aprecierea proporționalității, cum ar fi: cuantumul sumei ce trebuie plătită de reclamant raportat la veniturile sale; stadiul procesual în care intervine restricția; scopul în care este impusă; garanțiile procedurale de care se bucură reclamantul; miza procesului sau evoluția ulterioară a legislației.

Evident, aceste criterii sunt raportate la un caz particular, motiv pentru care vom lua în discuție o speță practică.

Astfel, să presupunem că la momentul de față, o persoană introduce o acțiune în justiție prin care solicită să se constate deschiderea succesiunii lui *de cuius*, stabilirea calității sale de moștenitor, precum și a pârâtului, stabilirea masei succesoriale, precum și să se dispună ieșirea din indiviziune, valoarea masei succesoriale ridicându-se la suma de 100.000 lei. Rezultă că taxa judiciară de timbru pe care reclamantul este obligat să o achite, potrivit art. 3 lit. c din Legea nr. 146/1997, este în cuantum de 6.108 lei, din care 8 lei constatarea deschiderii succesiunii ca și cerere neevaluabilă, 100 lei pentru constatarea calității reclamantului și a pârâtului de moștenitori, 3.000 lei pentru stabilirea masei succesoriale și 3.000 lei pentru ieșirea din indiviziune.

Conformându-se obligației de plată a taxelor de timbru și constatându-se că acțiunea este întemeiată, reclamantul obține o hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă, pe care evident dorește să o pună în executare. De altfel, instanța europeană a statuat că ar fi în mod sigur inutil ca art. 6 par.

1 din Convenție să asigure dreptul de acces la o instanță dacă nu ar garanta și executarea hotărârilor judecătorești²²¹.

În acest sens, reținem că hotărârea judecătorească în discuție poate fi pusă în executare numai dacă este investită cu formula executorie prevăzută la art. 269 alin. 1 C.pr.civ., de către prima instanță, conform art. 374 alin. 2 C.pr.civ.

Dar pentru ca hotărârea judecătorească să fie investită cu formula executorie este necesară eliberarea unei copii legalizate de pe aceasta, cu mențiunea că este definitivă și irevocabilă.

Or, această operațiune implică o nouă taxă care, la o primă citire a textului legal, se stabilește tot conform art. 3 lit. c din Legea nr. 146/1997, deci în speța noastră, suma de 6.100 lei, potrivit unei opinii.

Cu toate acestea, există și opinia, la care ne raliem și pe care o vom argumenta din perspectiva jurisprudenței instanțelor judecătorești, potrivit căreia în ipoteza în care a fost plătită taxa judiciară de timbru pentru declanșarea litigiului având ca obiect partaj succesoral, conform art. 3 lit. c din Legea nr. 146/1997, eliberarea unei copii legalizate de pe hotărârea judecătorească pronunțată în cauză, cu mențiunea că este definitivă și irevocabilă, nu poate fi taxată conform aceluiași dispoziții legale, la care face trimitere art. 8¹ din Legea nr. 146/1997, ci cu suma fixă de 2 lei, potrivit art. 3 lit. t din același act normativ.

²²¹ J. F. Renucci, *op. cit.*, hotărârea CEDO în cauza *Hornsby c. Greciei*, p. 421.

5. Din jurisprudența instanțelor judecătorești

5.1. Petentul AA a obținut o sentință civilă definitivă și irevocabilă²²² prin care i s-a constatat calitatea de moștenitor, o valoare a masei succesoriale ce urma să fie împărțită de aproximativ 400.000 lei, precum și cota parte ce-i revenea, a cărei valoare se ridică la aproximativ 130.000 lei.

Urmărind valorificarea dreptului pe care i l-a consfințit instanța, petentul a solicitat acesteia eliberarea unei copii legalizate de pe hotărârea judecătorească, necesară pentru punerea în executare.

Făcând aplicarea dispozițiilor art. 8¹ din Legea nr. 146/1997, Judecătoria Sectorului 5 București i-a pus în vedere petentului obligativitatea plății unei taxe judiciare de timbru în cuantum de 24.150 lei (stabilirea calității de moștenitor 50 lei x 3, având în vedere că sunt 3 moștenitori; stabilirea masei succesoriale 12.000 lei, reprezentând 3% din valoarea masei succesoriale; partajul 12.000 lei, reprezentând 3% din valoarea masei).

În atare condiții, petentul a introdus o cerere de reexaminare a taxei judiciare de timbru²²³, invocând totodată neconstituționalitatea art. 8¹ din Legea nr. 146/1997, prin raportare la art. 21 din Constituție și la jurisprudența Curții în materia dreptului de acces la un

tribunal garantat de art. 6 par. 1 din Convenție.

Constatând îndeplinite condițiile de admisibilitate a excepției de neconstituționalitate antemenționate, Judecătoria Sectorului 5 București a sesizat Curtea Constituțională spre competență soluționare²²⁴.

5.2. De asemenea, petenții SV, SR, SG și ODC au obținut o sentință civilă definitivă și irevocabilă²²⁵ prin care a fost constatată calitatea lor de moștenitori, o valoare a masei succesoriale de aproximativ 20.000.000 lei, dispunându-se totodată ieșirea din indiviziune.

Evident că și acești petenți au dorit să-și valorifice drepturile stabilite prin hotărâre judecătorească, solicitând instanței eliberarea unei copii legalizate de pe aceasta.

Luând în considerare același art. 8¹ din Legea nr. 146/1997, Judecătoria Sectorului 3 București a pus în vedere petenților că trebuie să plătească o taxă de timbru în cuantum total de 1.200.200 lei.

Previzibil de altfel, și acești petenți au invocat neconstituționalitatea textului de lege anterior menționat, iar instanța, constatând îndeplinirea condițiilor de admisibilitate, a sesizat²²⁶ Curtea Constituțională.²²⁷

5.3. Iată că judecătorul național, primul judecător al Convenției, a înțeles

²²² Sent. civ. nr. 9091/03.12.2008 a Jud. Sector 5 București, pronunțată în dosarul nr. 31/302/2008, definitivă și irevocabilă prin retragerea apelului la 27.05.2009, nepublicată.

²²³ G. C. Frențiu, *Calea de atac împotriva hotărârii instanței judecătorești privind obligația de plată a taxei judiciare de timbru*, Dreptul nr. 12/2009.

²²⁴ Curtea Constituțională a fost sesizată prin înch. din 08.03.2010, pronunțată în dosarul nr. 1207/302/2010.

²²⁵ Sent. civ. nr. 9267/20.08.2009 a Jud. Sector 3 București, pronunțată în dosarul nr. 19212/301/2006, nepublicată.

²²⁶ Curtea Constituțională a fost sesizată prin înch. din 24.11.2009, pronunțată în dosarul nr. 19212/301/2006.

²²⁷ Până la data publicării prezentului articol Curtea Constituțională nu a soluționat excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 8¹ din Legea nr. 146/1997.

rolul fundamental pe care îl are într-un stat de drept și, chemat fiind pentru concretizarea dreptului de acces la justiție, a răspuns afirmativ, considerând că este necesară o reacție adecvată, justă, echitabilă și promptă față de extinderea neproportională a marjei de apreciere de care se bucură statul în limitarea dreptului de acces la un tribunal, garantat de art. 6 par. 1 din Convenție.

În ambele cauze anterior menționate, instanțele de judecată au considerat că art. 8¹ din Legea nr. 146/1997 este neconstituțional, întrucât aduce atingere liberului acces la justiție, garantat de art. 21 din Constituție, precum și de art. 6 par. 1 din Convenție.

Deși rezultatul este identic, considerentele pe care fiecare instanță le-a avut în vedere sunt diferite, în principiu, dar privite ca un tot unitar ele se completează reciproc, motiv pentru care vom proceda la o interpretare globală a acestora.

În acest sens, reținem mai întâi că instanțele de judecată au calitatea de prestatoare de servicii de judecată și adiacente, servicii care sunt taxabile, potrivit art. 34 din Normele metodologice²²⁸ pentru aplicare Legii nr. 146/1997, legiuitorul fiind cel care stabilește formula remunerării pentru serviciile prestate.

Cu toate acestea, modificând art. 8¹ din Legea nr. 146/1997, legiuitorul nu pare să fi avut în vedere că prin eliberarea unei copii legalizate de pe o hotărâre judecătorească pronunțată într-un partaj succesoral nu este angrenat serviciul de judecată, această

operațiune nepresupunând o activitate contencioasă, de judecată, ci – evident - una necontencioasă, conform art. 331-332 C.pr.civ.

Este lesne de înțeles că eliberarea unei copii legalizate de pe o hotărâre care finalizează o activitate complexă de judecată nu este comparabilă, fie și numai ca serviciu taxabil, cu activitatea de judecată însăși. În aceste condiții, restricția financiară impusă prejudiciază părțile, reprezentând o sarcină exorbitantă, disproporționată, precum și o dublă impunere pentru un serviciu public.

Pe de altă parte, reglementarea unei taxe de timbru calculată la un procent fix din valoarea bunurilor, atât cu privire la stabilirea masei succesoriale, cât și cu privire la partajarea acesteia, este de natură a conduce la stabilirea unui quantum considerabil al taxei de timbru, fapt ce pune practic părțile în imposibilitate de a se bucura de efectele unei hotărâri judecătorești irevocabile, în condițiile în care sunt împiedicate să obțină forma legalizată a acesteia.

De altfel, trimiterea pe care o face art. 8¹ la art. 3 lit. c din Legea nr. 146/1997 nu poate fi interpretată fără echivoc. Astfel, dacă prealabil judecății există o solicitare privind partajarea unui bun indiviz, odată cu pronunțarea hotărârii s-a dispus ieșirea din indiviziune și atribuirea unor loturi copărtașilor, ceea ce semnifică evident că nu mai există o masă partajabilă la valoarea căreia solicitantul trebuie să timbreze, ci o masă partajată.

Mai mult, solicitanții nu mai sunt copărtași, căci ieșirea din indiviziune

²²⁸ Adoptate prin ordinul Ministrului de Justiție nr. 760/C din 22.04.1999, publicat în M.Of., Partea I, nr. 380/10.08.1999.

s-a realizat odată cu rămânerea irevocabilă a hotărârii, prin aceasta, vocația copărtașilor de a recurge la serviciul judiciar pentru partajarea propriu-zisă fiind deja fructificată. Rezultă astfel că părțile care solicită legalizarea hotărârii sunt titulare ale unor drepturi proprii, născute din atribuirea loturilor care, fiind părți dintr-un întreg, au o valoare mai mică decât valoarea masei partajabile.

Or, impunerea unei taxe de timbru pentru exercitarea unui drept devenit exclusiv, dar privit ca parte dintr-un întreg, prin raportare la valoarea întregului, este de natură să creeze situații absurde, inconciliabile cu dreptul de acces la justiție garantat de art. 6 par. 1 din Convenție. Exemplificând o astfel de situație, este posibil ca deținătorul unei cote foarte mici să fie obligat să plătească o taxă de timbru chiar mai mare decât valoarea lotului ce corespunde cotei sale, fiind practic forțat să renunțe la exercitarea dreptului său juridicește stabilit. În orice caz, acest sistem de taxare duce la restrângerea nejustificată a drepturilor subiective consfințite printr-o hotărâre judecătorească.

Luând în considerare argumentele prezentate, apreciem că nivelul taxei judiciare de timbru ar trebui să fie calculat proporțional cu valoarea lotului atribuit în exclusivitate părții care solicită eliberarea copieii legalizate de pe hotărârea judecătorească, iar nu la valoarea întregii mase succesoriale. De altfel, opinia noastră este susținută și de practica judiciară²²⁹, menționând totuși că există practicieni care

consideră că legiuitorul nu a prevăzut o asemenea posibilitate și pe cale de consecință valoarea ce trebuie avută în vedere ar fi cea a întregii mase succesoriale.

Totodată, luând în considerare faza procesuală, precum și faptul că părțile și-au dovedit temeinicia pretențiilor, stabilirea unei taxe de timbru în procent fix, calculat la valoarea obiectului litigiului, fără o limită maximă stabilită de lege, nu este justificată de costurile procedurii.

De asemenea, la data introducerii acțiunilor, obținerea unei copii legalizate de pe hotărârea judecătorească ce urma a se pronunța nu antrena astfel de costuri, modificarea textelor legale incidente intervenind odată cu intrarea în vigoare a Legii nr. 276/2009.

Astfel, în condițiile în care această lege nu conține dispoziții tranzitorii, fiind de imediată aplicare, deoarece conține norme de procedură, poate fi pus în discuție caracterul previzibil al legii, părțile neputând anticipa costurile procedurii, acestea fiind puse, la aproximativ 3 ani de la data sesizării instanței, în imposibilitate de a se bucura de hotărârea pronunțată.

Mai mult, se pune și problema aplicării legii în timp cu privire la hotărârile judecătorești rămase definitive și irevocabile înainte de intrarea în vigoare a Legii nr. 276/2009, prin care se stabilesc calitatea de moștenitor, masa succesorală, cotele și bunurile ce revin fiecărui moștenitor.

Așadar, ce taxă judiciară de timbru trebuie plătită pentru eliberarea de către instanțele judecătorești a unor

²²⁹ Înch. din 09.06.2010, pronunțată în dosarul nr. 5249/303/2009, de către Judecătoria Sectorului 6 București, nepublicată.

asemenea hotărâri judecătorești, despre care am făcut vorbire în paragraful anterior? Respectiv cea prevăzută de actualele dispoziții ale art. 8¹ alin. 1 care fac referire la art. 3 lit. c din legea nr. 146/1997, astfel cum au fost modificate prin Legea nr. 276/2009, și anume stabilirea calității de moștenitor - 50 lei/moștenitor, stabilirea masei succesoriale - 3% la valoarea masei succesoriale iar partajul - 3% la valoarea masei partajabile, sau cea de 1% din valoarea masei succesoriale, potrivit aceluiași text normativ în forma anterioară intrării în vigoare a Legii nr. 276/2009?

În acest sens, reținem că dispozițiile legii noi de procedură se aplică, din momentul intrării ei în vigoare, și proceselor în curs de judecată începute sub legea veche, precum și executărilor silite începute sub acea lege, conform art. 725 alin. 1 C.pr.civ., rezultând astfel caracterul de imediată aplicare al legii procesual civile.

După cum am menționat deja, Legea nr. 276/2009 conține norme de procedură civilă și pe cale de consecință este de imediată aplicare. În atare condiții, ceea ce este definitoriu pentru stabilirea corectă a taxei judiciare de timbru este cunoașterea momentului introducerii cererii de eliberare a unei copii legalizate pronunțată într-un partaj succesoral, iar nu momentul rămânerii definitive și irevocabile a hotărârii în discuție.

Reiese astfel că, în prezent, pentru eliberarea unei copii legalizate de pe o hotărâre judecătorească rămasă definitivă și irevocabilă anterior intrării în vigoare a Legii nr. 276/2009, pronunțată într-un litigiu având ca obiect partaj succesoral, taxa judiciară

de timbru ce trebuie plătită este cea prevăzută de art. 8¹ din Legea nr. 146/1997, astfel cum a fost modificat de Legea nr. 276/2009.

Totuși, există și opinia contrară, pe care nu o împărtășim, potrivit căreia art. 8¹ din Legea nr. 146/1997, în forma sa actuală nu ar fi aplicabil în cazul eliberării unor hotărâri judecătorești rămase definitive și irevocabile înainte de intrarea în vigoare a modificărilor aduse prin Legea nr. 276/2009.

6. Concluzii

Față de argumentele expuse anterior, raportând criteriile de apreciere a proporționalității la situația expusă, reținem următoarele:

a) cuantumul sumei ce trebuie plătite este un factor esențial. Astfel, dacă acest cuantum este unul foarte mare, CEDO nu pare să acorde atenție altor factori invocați de Guvern;

b) stadiul procesual în care intervine restricția financiară privește faza de executare a hotărârii, iar nu fondul cauzei;

c) în privința scopului urmărit, putem reține că pentru buna administrare a justiției este necesară instituirea unui sistem de taxe judiciare care să vizeze atât descurajarea justițiabililor în formularea unor cereri abuzive cât și asigurarea de fonduri pentru funcționarea justiției. Dar instanța europeană apreciază că restricțiile de natură pur financiară care nu au nicio legătură cu fondul procesului sau cu șansele sale de succes – cum sunt taxele de timbru –, mai ales în ipoteza în care sunt impuse unei persoane care și-a dovedit temeinicia pretențiilor, ar trebui să fie supuse unei analize atente din punctul de vedere al intereselor justiției²³⁰. Altfel

²³⁰ D. Bogdan, *op. cit.* p. 52.

spus, în aceste situații proporționalitatea ingerinței în dreptul de acces este examinată de o manieră mai riguroasă;

d) sub aspectul garanțiilor procedurale de care se bucură justițiabilul reținem că prezentul mecanism național de asistență judiciară este eficient, pe deplin funcțional și aplicabil în faza de executare a hotărârii judecătorești.

Cu toate acestea, dacă în ceea ce privește soluționarea unei acțiuni ce are ca obiect partajul succesoral putem reține că ingerința statului în dreptul de acces la justiție, prin instituirea unui sistem de taxe judiciare, urmărește un scop legitim și există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul vizat, despre o atare concluzie nici nu poate fi vorba în cazul eliberării unei copii de pe hotărârea judecătorească, cu mențiunea că este definitivă și irevocabilă, necesară încheierii ciclului procesual, prin punerea sa în executare.

Dacă ne este permisă o exprimare plastică, justițiabilul „a plătit” pentru dreptul subiectiv recunoscut prin hotărârea pe care instanța de judecată a pronunțat-o, însă dacă urmărește să-și dobândească în mod efectiv dreptul prin executarea hotărârii el este obligat să plătească din nou aceeași taxă.

În primul rând, este lesne de observat că serviciul pe care instanța de judecată este chemată să-l îndeplinească se referă la eliberarea unei copii legalizate de pe hotărârea judecătorească. Or, pentru un astfel de serviciu, impunerea unei asemenea restricții financiare apare drept nejustificată și excesivă.

Apoi, obligația de a plăti de două ori aceeași taxă de timbru, atât pentru

soluționarea diferendului prin hotărâre judecătorească, cât și pentru eliberarea unei copii legalizate de pe aceasta, reprezintă o dublă impunere, atunci când în ambele situații se stabilește la valoare, iar nu în cuantum fix.

Pe de altă parte, rațiunea legiuitorului a fost aceea de a supune taxării acele cereri de legalizare a hotărârilor prin care instanța, fiind sesizată cu judecarea unor cereri privind partajul succesoral, taxate cu o taxă judiciară de timbru fixă, de 19 lei, sub imperiul Legii nr. 146/1997, înainte de modificarea art. 3 lit. c și a art. 8¹ alin. 1, a stabilit calitatea de moștenitor, masa succesorală, cotele și bunurile ce revin fiecărui moștenitor, în condițiile în care dacă partea ar fi apelat la procedura necontencioasă notarială, o astfel de cerere ar fi fost taxată în funcție de criteriul valorii masei succesoriale, conform dispozițiilor Legii 571/2003, privind Codul fiscal, iar nu cu o taxă fixă.

În atare condiții, în legătură cu existența unui raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul vizat, opinăm că, prin instituirea unei restricții financiare precum cea prevăzută pentru eliberarea unei copii legalizate de pe o hotărâre judecătorească pronunțată în partaj succesoral, statul român a adus atingere dreptului de acces la justiție, rupând justul echilibru care trebuie să dăinuie între mijloacele folosite și scopul vizat.

De altfel, trebuie reținut faptul că respectarea obligației de a asigura un drept efectiv de acces la justiție nu înseamnă pur și simplu lipsa ingerinței din partea statului, ci poate impune diferite forme de măsuri pozitive acestuia. Cum dreptul la executarea hotărârii judecătorești reprezintă un corolar al dreptului de acces la justiție,

statului român îi revine obligația de a se dota cu mijloace adecvate și suficiente pentru a se asigura că o ingerință în dreptul antemenționat are un scop legitim și există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul vizat.

Potrivit Guvernului român, realizarea condițiilor pentru un act de justiție corect, transparent, desfășurat într-un termen rezonabil, *la un cost accesibil* cetățenilor, este obiectivul general al proiectului privind Strategia de dezvoltare a justiției ca serviciu public 2010-2014²³¹, proiect care, în prezent, este supus dezbaterii publice.

Totodată, se precizează că, prin atingerea acestui obiectiv, se poate dezvolta justiția ca serviciu public

modern, credibil și previzibil, ceea ce va constitui nu numai o garanție a organizării statului și societății pe principiile dreptului, ci și a creșterii bunăstării și păcii sociale.

Or, prin instituirea unei restricții financiare, precum cea prevăzută pentru eliberarea unei copii legalizate de pe o hotărâre judecătorească pronunțată în partaj succesoral, statul român a adus atingere dreptului de acces la justiție, rupând justul echilibru care trebuie să dăinuie între mijloacele folosite și scopul vizat, astfel încât realizarea unui act de justiție la un cost accesibil cetățenilor pare să fie un deziderat mai mult teoretic și iluzoriu decât concret și efectiv.

²³¹ Disponibilă pe site-ul Ministerului Justiției, www.just.ro.